

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Людмила Костова, катедра „Англицистика и американистика“,
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
за дисертационния труд на Райна Бисерова Росенова
на тема

РАЗУМ И ЧУВСТВИТЕЛНОСТ В ПОЕЗИЯТА НА ШАРЛОТ СМИТ И МЕРИ РОБИНСЪН

за присъждането на образователната и научна степен „доктор“
в научна област „Хуманитарни науки“,
направление 2.1 „Филология“ – Литература на народите
от Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия
(Английска литература - Романтизъм)

1. Академично развитие и професионален опит на дисертантката

Райна Росенова е завършила английска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ през 2012 г., а през 2014 г. е получила и магистърска степен от същия университет, като магистърската ѝ теза е върху значим аспект на творчеството на английския романтик Джон Кийтс. От 2015 г. тя е докторантка по Английска литература – Романтизъм към катедра „Англицистика и американистика“ в СУ.

Росенова има педагогически стаж като хоноруван преподавател по английска литература към катедра „Англицистика и американистика“ в СУ, както и ред изяви като преводач.

Научните интереси на дисертантката, доколкото мога да съдя по посочените в автореферата ѝ публикации и от самата дисертация, са в областта на женското писане, джендърните изследвания и феминизма и проучването на английската литература през епохата на романтизма.

Росенова е автор на научни статии, които са свързани с темата на дисертацията ѝ.

2. Характеристика на дисертационния труд на Райна Росенова

Дисертационният труд на Райна Росенова се състои от 259 страници, шестнадесет от които посочват използваната библиография, включваща 209 заглавия.

Дисертацията включва увод, две смислови части, първата от които е разделена на две глави, а втората – също на две, в които има и подглави. Трудът завършва със заключение.

Уводът започва с коментар върху втория от двата концепта, които са бинарно противопоставени в заглавието на дисертацията – чувствителността. Следва кратко изложение относно мястото на двете авторки, Шарлот Смит и Мери Робинсън, в литературата на късния XVIII и ранния XIX век, посочват се и някои от техните произведения. По-нататък дисертантката се вглежда в социалния и политическия контекст, в който творят Смит и Робинсън, представя ни кратък екскурс в романното им творчество, коментира възвишеното, което е естетическа категория, и готическото писане, чрез което тази категория понякога се изразява, и най-накрая ни запознава с обхвата и методологията на дисертацията си. Бих предпочела една друга подредба на уводната част на изследването. По-логично е тя да започва с ясно изложение на целите, обхвата и методологията на дисертацията.

Що се отнася до методологията на изследване, дисертацията следва традицията на историзма, утвърдила се сред британските изследователи на романтизма от началото на 80-те години на миналия век насам. Един такъв подход предполага внимание към специфичните особености на социално-историческия контекст, както и фокусиране върху отгласи от присъщите му политически, естетически и пр. дискурси в литературните текстове. Основополагащи за този вид историзъм са произведенията на Марилин Бътлър, която описва себе си като „историк-критик“ (“historian-critic”). Впоследствие тази методология се обогатява с елементи от американския нов историзъм и британския културен материализъм, феминистката теория, психоанализата и др. Според мен дисертантката трябваше да изтъкне връзката на своя труд с тази традиция на историзма, която продължава да доминира в англоезичните проучвания на романтизма.

Росенова посочва връзката на изследването си с феминистката критика, но по неведоми за мен причини прави уговорката, че гледната ѝ точка не е изцяло феминистка. Аргументът ѝ, че творчеството на Смит и Робинсън е вече изследвано през феминистка призма, е неприемлив за мен. Няма как всичко да е било написано по въпроса независимо от призмата или подхода. Не приемам и другото ѝ твърдение, че феминисткият подход *непременно* води до подчертано разделение между мъжко и женско писане – това е доста опростенческо. Както и да е, уговорката е напълно излишна: в самото изследване историзмът успешно се съчетава с феминистка перспектива. Изгонен през вратата, феминизмът явно прониква през прозорците на „къщата“ на Росенова.

От друга страна, в уводната част се казва, че подходът на дисертантката включва елементи от *the history of ideas*, метод на писане на интелектуална история, който свързваме най-вече с името на американския философ от първата половина и 60-те години на XX век Артър О. Лъвджой, но в библиографията не се съдържа нито едно заглавие на негово произведение. Всъщност аз бих приветствала включването на елементи от историята на идеите в представянето и обговарянето на основните концепти в дисертацията. Например, бих предпочела едно по-пространно представяне на понятието “sensibility” (странно е, че в автореферата то се превежда ту като „чувствителност“, ту като „чувства“!). Значението на понятието „разум“ (“reason”) се приема за даденост в труда – бих предпочела да има коментар върху променящия се смисъл на това понятие през „дългия“ XVIII век. Не се коментират исторически сложилите се значения на “enthusiasm” и дори “genius”, а според мен подобни коментари биха осветлили допълнително социално-културния контекст, в който Смит и Робинсън пишат.

Фокусът върху творчеството на Смит и Робинсън в англоезичната академична общност е резултат от разширяването на литературния канон и включването в него на маргинализирани някога автори и авторки. Положително е, че дисертацията се вписва в този контекст. Обаче Смит и Робинсън не са единствените авторки, които са преоткрити за литературната критика и (може би) за редовите читатели. Има и други и знаменателни фигури – Мери Хейс, Летиша Ландън, Ан Йързли. Добре би било Росенова да мотивира ориентацията си именно към Смит и Робинсън по някакъв начин.

Анализът на произведения от различни автори също така предполага някакъв вид сравнение. В дисертацията това не е посочено като цел, а според мен би трябвало – още повече, че последните няколко години са белязани от връщане към проблематиката

на сравнителното литературознание и нови опити за теоретизиране на сравнението като аналитично средство. От друга страна, не мога да отрека, че аспекти на творчеството на двете авторки *се сравняват*. Мисля, че текстът би спечелил, ако това беше подчертано още в увода.

Встъпителната част на дисертацията със сигурност можеше да бъде структурирана по-добре. Акцентът върху сравнението на двете авторки би допринесъл за по-ясно открояване на специфичните цели на изследването. Като оставя настрана тези слабости, трябва да подчертая, че силата на дисертацията е в анализите на произведенията на Смит и Робинсън. Същинската част на труда показва задълбочени познания относно развитието на английската литература в „епохата на революциите“, както и относно връзката ѝ с други, „нелитературни“ дискурси. Росенова успешно ситуира своите собствени разсъждения в мозайка, включваща цитати от текстове на други критици. Това в никакъв случай не говори за липса на оригиналност. Приносът на дисертантката е в надграждането над написаното от другите и в уместните допълнения към техните възприятия на един или друг текст.

Част I разглежда опозицията *разум - чувствителност* в „Елегически сонети“ на Смит и сонетния цикъл на Робинсън „Сафо и Фаон“. Дълбоко значимо е, че сонетът, който предполага дисциплина и самоограничение, бива преоткрит като национална поетична форма от английските романтици. Логично е да приемем, че романтиците биха предпочели *фрагмента* като по-свободна форма на изразяване и всъщност той бива теоретизиран от немскоезичните им колеги. Росенова подхожда към сонетите на двете авторки с вещина. Анализът ѝ най-вече на „Сафо и Фаон“, който е излязъл и като самостоятелна публикация, е впечатляващ. Ще си позволя да кажа, че той щеше да е още по-задълбочен, ако дисертантката бе анализирала образа на древногръцката поетеса в контекста на женското писане в Англия през „дългия“ XVIII век. Сафо е призната като предходница от ред авторки, като може би най-първата сред тях е пишещата в началото на века Мери Уъртли Монтагю.

Втората част на дисертационния труд представя опозицията *разум – чувствителност* в по-широк социален план. Разглежданите в тази част произведения дават представа за политическия светоглед на двете авторки и за силното им желание да се впишат в доминираната от пишещи мъже публична сфера. Докато Смит проблематизира ред вплетени в публичния дискурс на времето наративи, като например този за грандиозния „марш на историята“, Робинсън успява да даде израз на сложните си чувства относно Френската революция като велико историческо

постижение, което обаче губи много от блясъка си поради ексцесиите на диктатурата на якобинците и т. нар. „Царство на терора“. Многозначително е, че Робинсън търси отговор на измъчващите я противоречия чрез своеобразна „реабилитация“ на Мария Антоанета – историческа фигура, с която самата тя се идентифицира. Отношението ѝ към френската кралица е и реакция на нарастващата демонизация на жените и стремежа на якобинците да ограничат тяхното участие в обществения живот. Всъщност Робинсън е свидетелка на зараждането на идеологията на двете сфери, която ще доминира живота през XIX век и срещу която тя, подобно на Мери Улстънкraft и други европейски феминистки (или *protoфеминистки*), се бори.

В заключителната част на дисертацията се обобщава постигнатото в анализите на произведенията на Смит и Робинсън. Говори се също и за влиянието на двете авторки върху някои по-късни представители на английския романтизъм.

3. Приноси моменти

Дисертантката обобщава своите приноси към изследването на творчеството на Шарлот Смит и Мери Робинсън в края на автореферата си. Приемам всичките с изключение на първия, а именно, че трудът е „първото *българско* изследване“ в тази област. Като англицист аз имам проблем с подобно *отграничаване* на българското изследователско пространство от по-широкото поле на англоезичните изследвания в европейски и световен мащаб. Логично е да надграждаме над постигнатото от други учени, но нека го правим без претенции за „първопроходство“ в националния си академичен контекст, който пък е част от един постоянно променящ се свят и вече осезателно надхвърля териториалните рамки на България.

4. Заключение

Дисертационният труд на Райна Росенова е белязан от някои слабости, но същевременно съдържа и неоспорими доказателства за знанията, аналитичните умения и общата литературоведска компетентност на неговата авторка. Горните ми препоръки целят най-вече да насочат вниманието на дисертантката към други възможности за изследване на анализирания от нея материал. Ще се радвам, ако ги е намерила за полезни и ако те ѝ помогнат в по-нататъшната ѝ работа върху женското писане в епохата на романтизма.

Убедена съм, че въз основа на тази дисертация и свързаните с темата ѝ публикации на Райна Росенова може да бъде присъдена образователната и научна степен “доктор“. Представям това си мнение на вниманието на уважаемото научно жури.

12.08.2019 г.

/проф. д-р Людмила Костова/